

RIJEČ UNAPRIJED

U knjizi su sabrani neki od autorovih važnijih radova nastalih posljednjih godina. Neki su ranije objavljeni u hrvatskim ili inozemnim publikacijama, neki su dosad neobjavljeni. U pripremi za tisak svi su pregledani i ponegdje izmijenjeni i dopunjeni. Radove pisane i objavljene na njemačkom jeziku autor je za ovu prigodu preveo na hrvatski, pritom ih neznatno mijenjajući. Podaci o nastanku pojedinačnih radova i njihovu dosadašnjem objavljivanju nalaze se na kraju knjige.

Unaprijed reći nešto smisleno o sadržaju ovakve i sličnih knjiga nije moguće. Može se tek više formalno napomenuti da redosljed tekstova samo donekle slijedi kronologiju njihova nastajanja, što međutim ne znači da se htjelo postići privid sustavnosti, koje u knjizi nema niti je autor smatra poželjnom. Teme, pitanja, problemi vraćaju se, sagledavaju se i ponovno promišljaju iz svagda drugog pogledišta. Kao i inače, autor ostavlja čitatelju da se sam potruži potražiti i naći odnose i smislaone poveznice među studijama u knjizi, možda u daljnjem koraku i veze s ostalim što je u ovih više od četrdeset godina poteklo iz iste radionice. Bez tog napora oni će mu tekstovi reći malo ili ništa.

Svi su radovi naizgled samo filozofijsko-povijesnog karaktera, ponegdje uz možda pomalo zamornu filologijsku obradu. U kojoj mjeri ta skrupulozna temeljitost, za koju autor vjeruje da je u filozofiji neizbježna, ostavlja otvoren pogled na prvenstvenu svrhu knjige, na postupnu pripremu za zadaće pred kojima danas stojimo da bismo se spremni odvažili u istinsku budućnost, o tomu autor ne smije sam suditi.

Naslov svojom općenitošću možda zbunjuje; može zvučati prazno i gotovo banalno. Ipak, o tomu što je zapravo duh govore svaka na svoj način baš sve studije u knjizi. Pritom bi nas od početnog i gotovo spontanog pomišljanja na njegovo uže teologijsko-religijsko značenje trebala osloboditi već činjenica da se tu o duhu govori već u sklopu najranijega grčkog mišljenja. Duh je ovdje mišljen doista kao „život koji zasijeca u život“ i utoliko kao jedino mjesto mogućeg obrata najteže i najoštrije boli u opuštenu lakoću egzistiranja u slobodi. Duh je s onu stranu razlika u kojima se život inače odvija; u njemu su sabrane najmračnija dubina i najjasnija visina i bitka i čovjeka. Duh ne lebdi nad vodama, nego vode, čovjek i sva Zemlja preobraženi lebde u eteru duha. Prije više od pola stoljeća na ovim nam je prostorima u izgled bio stavljen duhovni bitak čovjeka kao jedini koji mu je doista primjeren: „Duhovno biti, ne biti samo intelektualni ili manualni radnik, ili oboje zajedno – *jedan čitav svijet se traži za to! Obrat potreba i biti čovjeka na djelu!*“^{*} Raditi na time zacrtanoj zadaći jedan je od ciljeva priloga u knjizi.

Duh može biti pročišćenje i uzdignuće života u čisti eter slobode samo ako je prije toga dugotrajni, strpljivi i napregnuti rad, prije svega rad pojma. Mišljenje nije računanje bez brojeva, kao što nije ni neobvezno domišljanje, duhovita dosjetka, tašta učenost ili spretna oštroumnost. Po strani od svake propisane metode ono slijedi svoj vlastiti put strogosti, poštuje kanone logike i vlada njima, ali ne da se njima sputati. Mišljenju kao zbiljskom radu duha uči nas sva velika filozofija, od svojih početaka do vremena sustajanja kojem svjedočimo. Da bi očuvalo svoju izvornu narav, mišljenje i danas mora biti najprije radom i napregnutošću pojma i utoliko svojevrsnom radionicom. Potrebno je da s vremena na vrijeme iz nje ponešto izađe na javu, da obzirno pita, promišlja i smjerno upućuje. Bi li ovo *iz* u naslovu knjige povrh toga moglo naviještati i moguću izlaz iz nje, iz svijeta rada, iz radom zaposjednuta duha?

* Vanja Sutlić, „Kulturni sektor‘ i duhovni bitak“, u: Politička misao III (1966), 3-16. Navod prema: Sutlić, Praksa rada kao znanstvena povijest, drugo, prošireno i popravljeno izdanje, Zagreb 1987, 192.